

kuten kaosteoreetikot voivat vahvistaa, se se vasta on liikettä, elämää, eilen, tänään, huomenna.

Antti-Ville Kärjä

Kirjoittaja on kulttuurisen musiikintutkimuksen professori Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa pohdiskellen syntyjä syviä.

Yksi Carpelan Bahtinilla, ravistettuna ei sekoitettuna

Voicing Bo Carpelan: Urwind's Dialogic Possibilities. Toim. Brian Kennedy. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 126, 2020. 206 s.

Kirjallisuustieteellisesti on äkkiseltään vaikea kuvitella yhdistettäväksi kiehtovampaa parivaljakkoa kuin Bo Carpelan ja Mihail Bahtin. Yhtäältä ensin mainittu, kahteen otteeseen Finlandia-palkinnolla laakeroitu kirjailijasuuruutemme jätti jälkeensä haasteellisen, Nobel-tasoisien runo- ja proosatuotannon, jonka tulkittamiseen tarvitaan tutkimuksen terävintä kärkeä. Toisaalta toinen osapuoli on Venäjän lahja globaalille akateemiselle maailmalle ja kummitellut vuosikymmeniä yhtenä ylittämättömistä ajat-

teliyoista, jonka teoretisointeja sovelletaan vaihtelevalla menestyksellä mitä moninaisimpiin materiaaleihin ja ajatuskulkuihin. Carpelanin ja Bahtinin tutkimuksellinen kohtaaminen on kuitenkin mitä ilmeisemmin ollut vain ajan kysymys – ja nyt tämä aika on koittanut *Voicing Bo Carpelan* -tutkimusantologiasa. Siinä Carpelanin *Urwind*-romaanin (1993, suom. *Alkutuuli*) luetaan kahdeksan tutkijan voimin bahtinilaisessa viitekehityksessä. Asetelmassa on ansionsa – ja haasteensa.

Carpelan-tutkimuksessa ensimmäisen laajan englanninkielisen ja kansainväliselle lukijakunnalle suunnatun artikkelikokoelman lähtökohta on kesällä 2005 Jyväskylässä järjestetyssä kansainvälisessä Bahtin-konferenssissa. Tuolloin neljä tutkijaa kohtasivat esitelmöidessään samassa paneelissa Carpelanin *Urwindista* eri näkökulmista Bahtinin teorioiden kontekstissa. Vuosien saatossa tämän pohjalta ja muutaman lisäkirjoittajan vahvistamana on kehkeytnyt Brian Kennedyn toimittama ja Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisema tutkimusantologia, joka pitää sisällään seitsemän tutkimusartikkelia. Niitä kehystävät Kennedyn johdanto sekä Bahtin-tutkija Peter Hitchcockin jälkisanat. Molemmissa painotetaan Carpelanin modernismiyhteyttä sekä merkitystä ja tunnettuutta kansainvälisenä kirjailijana.

Artikkeleissa *Urwind* osoitetaan roamaaniksi, jonka tulkintaa monet Bahtinin käsitteistä voivat syventää ja rikastuttaa. Samalla Carpelanin kompleksinen ja modernistinen päiväkirjamuotoon kirjoitettu proosa haastaa Bahtinin näkemymiä. Useampaankin kertaan painotetaan, ettei Bahtin tutkinut tai edes hyvin tuntenut tämänkaltaisia modernistisia romaaneja. Modernismin poietiikka ja esimerkiksi Carpelanin lyyrinen kielenkäyttö romaanissaan eivät aina istu yksiin Bahtinin rehevän dialogismin ja moniäänisyyden kanssa. Tässä mielessä teos on kaksisuuntainen: Bahtinin teorioiden avulla kysytään *Urwindia* koskevia kysymyksiä, ja *Urwindin* erityisyydet suunnataan kysymyksinä Bahtinin teorioille.

Teoksessa painotetaan *Urwindin* erityislaatuista. Lähtökohtana on useamminkin maininta siitä, kuinka haasteellinen, jopa usein lukijalta kesken jäävä luettava Carpelanin romaani saattaa olla. Kokoelman aloittavassa Stephen Sourisin artikkelissa väitetään, että bahtinilaiset näkökulmat heteroglossia, kronotooppi, dialogismi ja karnevaali muuttavat lukukokemuksen vähemmän turhauttavaksi, koska niiden avulla romaani voidaan tulkita Daniel Urwindin keskiään kriisin voittamiseksi. Myös Brian Kennedyn artikkelin analyysi keskittyy samaan teemaan hänen analysoidessaan keski-ikäisyyden kronotooppisuutta ja

Daniel Urwindin hahmon intertekstuaalisia yhteyksiä muun muassa Virginia Woolfin *Mrs. Dalloway* -romaanin Septimus Warren Smithiin ja *American Beauty* -elokuvan Lester Burnhamiin. Antologian tekeillä olon aikana edesmenneen Roger Holmströmin katkelma-artikkeli sekä Catherine Maloney'n artikkeli soveltavat edellisten tapaan Bahtinin teorioita *Urwindiin* avaten siihen kiinnostavia tulkinnallisia näkymiä.

Erkki Vainikkalan, Pauli Tapani Karjalaisen ja Nanny Jolman tekstit maustavat kokonaisuuden hieman muista eroavilla lähtökohdilla ja tavoitteilla. Vainikkala käy artikkelissaan läpi sitä, kuinka *Urwind* on bahtinilaisittain rajatapaus. Bahtinin käsitteet ja näkökulmat asetetaan dialogiin modernismin poetiikkaa edustavan kohderomaanin kanssa. Sen sijaan, että innostuttaisiin ja inspiroiduttaisiin mahdollisuuksista ja näkymistä, joita Bahtin *Urwindille* tarjoaa, artikkelia leimaa kriittisyys ja älyllinen rehellyys. Vainikkala ei mitään ilmeisimmin ole vakuuttunut siitä, että kaksi kontekstia – Bahtinin historiallisessa katsannossa Dostojevskiin päättyvä teoreettinen tuotanto ja Carpelanin myöhäinen modernismi – olisivat ongelmitta sovitettavissa yhteen. Tästä syntyy ”ristiveto”, jota artikkelissa tarkastellaan osoittamalla, että *Urwindia* kyllä voi(s) tulkita Bahtinin käsittein mutta kyseen-

alaistaen ja rajatapauksena.

Paikka ja aika ovat Karjalaisen ja Jolman artikkelien aiheet. Karjalainen tuo *Urwindiin* humanistisen maantieteen näkökulman paikan monitasoisuuden analyysissa, joka on löyhästi yhdistetty Bahtinin kronotooppiin. Päähenkilö Danielin kriisikokemuksesta selviäminen, se kuinka hän ”löytää tiensä” tulkitaan kartoittamalla romaanin esittämiä ja käsittelemiä ympäristöjä mimeettisen, hermeneuttisen ja tekstuaalisen näkökulman kautta. Omaksi suosikikseni kokoelmassa noussut Nanny Jolman artikkeli mainitsee Bahtinin vain kerran, ymmärtääkseni silloinkin lähinnä näön vuoksi. Tämä ei ole olennaista, koska tutkimusaihe, ajan kokemus *Urwindissa* ja myöhemässä *Bergissä* (2005, suom. *Kesän varjot*) perustelee hyvin artikkelin aseman osana teosta. Ajallisuus ja ajan kokemus ovat käsittäkseni kohderomaani(e)n se aihe ja tematiikka, jotka ansaitsisivat nykyistä huomattavasti laajemman tutkimuksellisen huomion – niin monitasoista ja monipolvis-ta nimenomaan niiden käsittely Carpelanilla on. Teoreettisesti Jolma pohjaa Dorrit Cohniin ja Monika Fludernikiin, ja epäilemättä Bahtinin laajempi käsitteily ei olisi – toisin kuin esimerkiksi artikkelissa mainitsematta jäävä Paul Ricoeurin ajattelu – antanut aiheelle juuri mitään uutta.

Ainakin niille tutkimusten lukijoille, joita Carpelan ja/tai Bahtin kiinnostavat, *Voicing Bo Carpelan* on tutustumisen arvoinen ja antoisa teos. Se on hyvin toimitettu kokonaisuus, joskaan se ei ole täysin välttynyt epätasaisuudelta ja toistoilta, joita vastaavanlaisissa antologioissa väistämättä yleensä tapaa. On mainiota, että tähän saakka jo mukavasti englanninnettu ja kansainvälisesti tunnettu Carpelanin tuotanto on saanut tällaisen vahvan avauksen englanninkielisessä tutkimusympäristössä (vaikka siten suomalaissarjassa julkaistussa antologiassa). Tehdyn työn myötä *Urwindin* tulkinnat täydentyvät runsaslukuisesti ja Bahtinin jatkuva ajankohtaisuus tulee taas kerran todennettua. Tämän teoksen parasta antia eivät nähdäkseni kuitenkaan ole *Urwindin* bahtinilaiset tulkinat. Parasta on, että kokoelma osoittaa, kuinka ihanteellisen haasteellinen tulkittava Bo Carpelanin *Urwind* – ja Carpelanin tuotanto muutenkin – meille kirjallisuudentutkijoille on ja tulee olemaan.

Mika Hallila

Kirjoittaja on suomalainen kirjallisuudentutkija. Tällä hetkellä hän työskentelee yliopistotutkijana Jyväskylän yliopistossa.